

# Fran/Franjo Voglar, tajnik Narodnega sveta za Štajersko, šolnik in narodnopolitični delavec

**Marjan Toš\***

1.02 Pregledni znanstveni članek  
UDK 929Voglar F., 94(497.4)

**Marjan Toš: Fran/Franjo Voglar, tajnik Narodnega sveta za Štajersko, šolnik in narodnopolitični delavec.** Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 90=55(2019), 3–4, str. 53–66

Fran/Franjo/Voglar, politik in šolnik, rojen 5. oktobra 1877 v Nadbišču<sup>1</sup> pri Voličini v Slovenskih goricah kmetu Vidu in Ivani, rojeni Kocbek, umrl pa je 17. oktobra 1925 v Mariboru. Osnovno šolo je obiskoval v Spodnji Voličini, klasično gimnazijo pa v Mariboru (1890–1899). Študij klasične filologije in slavistike na Dunaju (1899–1903 je leta 1904 uspešno zaključil z diplomom. Kot suplent je učil na gimnaziji v Celju (1903–1905) in Št. Pavlu v Labotski dolini (1906–1912), potem je bil v Mariboru profesor na klasični gimnaziji (1912–1921) in na realki (1917–1918) in od 1922 do smrti ravnatelj ženskega učiteljskega. Bil je eden najzvestejših Maistrovih sodelavcev in tajnik Narodnega sveta za Štajersko, ki je tudi napisal dekret o imenovanju majorja Rudolfa Maistra za generala. O njegovem delu in življenju so govorili tudi na 34. Maistrovih prireditvah na Zavrhu v Slovenskih goricah, saj ni nikoli zanikal slovenjegoriškega porekla.

**Ključne besede:** prevrat, Majniška deklaracija, deklaracijsko gibanje, Narodni svet, narodna osvoboditev, Dramatično društvo, Maister

---

\* Marjan Toš, profesor zgodovine in geografije, doktor zgodovinskih znanosti, upokojeni muzejski svetovalec, Lenart v Slovenskih goricah, Slovenija, marjan.tos@gmail.com

<sup>1</sup> Nadbišec je eno od naselij v današnji Krajevni skupnosti Voličina v Občini Lenart. Šteje vsega 87 prebivalcev.

## 1.02 Review Article

UDC 929Voglar F., 94(497.4)

**Marjan Toš: Fran (Franjo) Voglar, a Secretary of the National Council, a Teacher, and a National-Political Worker.** Review for History and Ethnography, Maribor 90=55(2019), 3–4, pp. 53–66

Fran (Franjo) Voglar, a politician and a teacher, was born on 5<sup>th</sup> October 1877 in Nadbišec near Voličina in Slovenske gorice. His parents, Vid in Ivana, born Kocbek, were farmers. He died on 17<sup>th</sup> October 1925 in Maribor. He went to a primary school in Spodnja Voličina and a grammar school in Maribor (1890–1899). In 1904, he successfully finished the study of classical philology and Slavistics in Vienna (1899–1903). He was a supplement teacher in a general high school in Celje (1903–1905) and Sankt Paul in Lavanttal (1906–1912), afterwards professor in a general high school (1912–1921) and in a grammar school (1917–1918) in Maribor, and from 1922 until his death a principal of the college of education for women. He was one of General Maister's most faithful colleagues and a secretary of the National Council for Styria, where he also wrote the decree of appointing major Maister as general. Fran (Franjo) Voglar never denied his origin and his life and work were discussed at the 34<sup>th</sup> Maister event in Zavrh in Slovenske gorice.

**Key words:** overthrow, May declaration, declaration movement, National Council, national liberation, Drama society, Maister

Narodno-politično je začel delovati v Mariboru med prvo svetovno vojno, ko je delal v različnih organizacijah (Slov. šola, CMD, Dramatično društvo). Že pred izbruhom prve svetovne vojne, zlasti pa med njo, je imel Voglar stike z mnogimi štajerskimi narodnjaki. Leta 1918 je predsedoval Dramatičnemu društvu v Mariboru, in ker predstav ni bilo mogoče pripravljati, je Voglar ustanovil pevski zbor.<sup>2</sup> Kot predsednik Dramatičnega društva ima zasluge za ponovno oživetev slovenske gledališke dejavnosti v Mariboru takoj po koncu prve svetovne vojne. Na prvem občnem zboru v novi državi, Kraljevini SHS, je Fran Voglar med drugim povedal: »V prvi polovici leta 1918 nas je tlačilo nemško tiranstvo, ki nam je zasedlo dvorano, v drugi polovici pa je bilo polno politično-narodnostnega dela ter je tudi plin primanjkoval. Ker pod nemškim vladarstvom nismo mogli gojiti dramatike, smo s pesmijo gojili narodno zavest in smisel za narodnost, vsled česar so nas Nemci tudi preganjali. A ustrašili se nismo in novo društveno delo započenjamo pod svobodnim soncem.«<sup>3</sup>

<sup>2</sup> Dramatično društvo Maribor je bilo ustanovljeno leta 1909 in predstavlja začetek stalnega polpoklicnega slovenskega gledališča v Narodnem domu v Mariboru.

<sup>3</sup> Vlasta Stavbar, *Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1914–1918*, Maribor 1998, 72. Omenjeni zbor je bil 27. januarja 1919. Dramatično društvo Maribor je imelo sedež v Narodnem domu.

Zbiral je podpise za Majniško deklaracijo (1917) in januarja 1918 organiziral shod Jugoslovanske demokratske stranke (JDS).<sup>4</sup> Disciplinski preiskavi zaradi omenjenega shoda se je izognil, ker je bilo konec vojne. Po vojni je bil tajnik Narodnega sveta za Štajersko v Mariboru, ki je bil ustanovljen 26. septembra 1918.<sup>5</sup> V tem organu je po nareku dr. Franja Rosine napisal dekret o imenovanju Rudolfa Maistra za generala. Ta dekret je tipkal kar trikrat, saj se je preveč zatipkal, kar je tudi priznal, in to zaradi velike vzhičenosti ob sprejetju te pomembne odločitve. V prevratnem času leta 1918 je odigral izjemno pomembno vlogo in bil veren kronist odločilnega dogajanja za slovenski Maribor in slovensko Štajersko. Zabeležil je, da je to nalogo opravil zaradi priložnosti, ki se je ponudila za narodno osvoboditev Štajerske. Takšne priložnosti bi bilo škoda izgubiti. O delovanju v NS je nekoč zapisal: *»To so bili časi, v katerih so ure tekle zelo hitro, dogodki so se vrstili z bliskovito naglico in treba je bilo sprejemati hitre in domišljene odločitve. O, spominjam se, kako se je iskriло, ko sta Verstovšek in Rosina kresala mnenja in je svoje dodal še gromovnik Kovačič ... Sprašujete, če se mi je kdaj tresla roka in ali sem bil kdaj v skrbeh? Oja! ...«*<sup>6</sup>

Voglarjevega udejstvovanja se je dobro spominjal tudi njegov sin Vladimir. Spomine na deda pa je v zvezi s tem zabeležil vnuk Dušan Voglar in pripomnil,

<sup>4</sup> JDS je bila ustanovljena junija 1918 z združitvijo kranjskih in štajerskih liberalcev. Leta 1919 se je pridružila vsedržavni Jugoslovanski demokratski stranki, ki pa je leta 1924 razpadla. JDS se je po razpadu pridružila Samostojni demokratski stranki (Pribičević).

<sup>5</sup> Narodni svet za Štajersko je pod vodstvom predsednika dr. Karla Verstovška in podpredsednikov dr. Franja Rosine ter dr. Josipa Hohnjeca v kratkem času svojega delovanja (26. 9.–30. 12. 1918) utemeljil vsa najpomembnejša dejanja narodne osvoboditve na slovenskem Štajerskem. V oktobru 1918 je po mestih z nemško upravo ustanovil več krajevnih odborov in narodnih straž, 29. 10. 1918, ob razpadu Avstro-Ogrske, pa je odpravil avstrijsko državno upravo in uvedel samostojno vlado Narodnega sveta. 1. 11. 1918 je Narodni svet za Štajersko prevzel tudi pošto in železnico, majorju Rudolfu Maistru pa podelil čin generala ter izročil vrhovno poveljstvo nad vsem vojaštvom, ki je bilo podrejeno svetu (Prim. *Enciklopedija Slovenije*, zv. 7 (1993), str. 319). Delovanje NS je spremenilo slovensko zgodovino. Tega se zaveda le malo ljudi. Vloga in položaj Slovenije v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji bi bila nedvomno bistveno drugačna. Od današnje Slovenije bi v Kraljevini Jugoslaviji ostala le nekdanja dežela Kranjska, pa še ta ne v celoti, saj je bil del Notranjske krivično priključen k Italiji. S tem bi tudi pomen Slovencev bil bistveno zmanjšan in bi zagotovo bili podvrženi še večjemu raznarodovanju in asimilaciji ter preoblikovanju v »jugoslovanski narod«. Popolnoma nepomembno je, ali pod srbsko ali hrvaško hegemonijo. Seveda bi tudi dogajanje med 2. svetovno vojno na Slovenskem dobilo drugačen potek. Vprašanje je, ali bi leta 1991 dočakali samostojno slovensko državo (prim. *Narodni svet za Štajersko in njegova dejavnost*; raziskovalna naloga, Prva gimnazija Maribor, Maribor 2014).

<sup>6</sup> Stane Kocutar, Ustanovitev Narodnega sveta za Štajersko, rokopis scenarija proslave ob 100-letnici ustanovitve NS za Štajersko v Mariboru dne 26. septembra 2018 v Narodnem domu Maribor.

da »je to spominjanje še vedno sestavina našega družinskega spomina«. Za ilustracijo smo v nadaljevanju izbrali le nekaj zanimivejših delov teh spominov:

Sredi avgusta 1918 ustanovljeni Narodni svet v Ljubljani je sicer veljal za vrhovno slovensko politično telo, ki mora poskrbeti za osamosvojitve iz monarhije Avstro-Ogrske in za začetek delovanja nove države na Slovenskem, vendar je mariborski Narodni svet v času svojega obstoja (od 26. septembra do 30. decembra 1918) pod vodstvom predsednika Karla Verstovška, podpredsednika Franja Rosine in tajnika Frana Voglarja – ti so bili zastopniki različnih političnih strank – deloval dokaj samostojno in samoiniciativno. V zadnjih dnevih oktobra je izsilil postavitev Slovencev za okrajne glavarje. Že pred 1. novembrom so člani vodstva mariborskega narodnega sveta, izpričano tudi Fran Voglar, imeli stike z Rudolfom Maistrom in nekaterimi drugimi častniki in podčastniki slovenskega rodu. Pomembno je bilo, da je Narodni svet v času, ko so bile telefonske povezave še redke in so bile predvsem pod nadzorstvom takrat še nemškoavstrijskega poštnega osebja, lahko naglo in zanesljivo navezoval stike z različnimi osebami. Tajnik Fran Voglar si je za takšne kurirske naloge priskrbel skupino dijakov. Mednje je uvrstil tudi svojega sina Vladimirja, takrat dijaka na učiteljskišči. Prav na učiteljskišči je moj oče na eni strani doživljal samopašno uveljavljanje nemštva in nasilnost nemških pa nemčurskih sošolcev, na drugi pa občudoval narodno zavednost skupine slovenskih profesorjev, med njimi zlasti Ljudevita Pivka, ter se s slovenskimi sošolci zgledoval po njih. Zato se je veselil, tako mi je pravil v mojih mariborskih dijaških letih po osvoboditvi 1945, priložnosti, da lahko sodeluje v dogajanju za osvoboditev Maribora izpod narodnostnega zatiranja Slovencev.

V svojem poznejšem prebiranju različnih spominov in poročil o boju za slovensko severno mejo sem postal pozoren na nekaj podatkov o kurirjih tajnika Frana Voglarja. General Rudolf Maister se je, kakor je napisal v svojem članku, nanje oprl znamenitega 1. novembra (Zbornik 1979: str. 16–18). Tega dne se je major Maister, naj bo še znova povedano, na sestanku poveljnikov polkov uprlnačrtu mariborskega štacijskega (garnizijskega, mestnega) poveljnika polkovnika Antona Holika za zagotovitev reda, predvsem pa za zagotovitev priključitve Maribora in širšega štajerskega območja k Avstriji. Na tem sestanku je Maister razglasil, da je Maribor del južnoslovanske države in da prevzema v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vso Spodnjo Štajersko. S tem se je uprl ne samo svojemu vojaškemu predstojniku, temveč tudi sklepu nemško-nacionalističnega mariborskega občinskega odbora 31. oktobra, da je Maribor s široko okolico del nove nemškoavstrijske države.

Po uklonitvi neslovenskih podpolkovnikov, polkovnikov in brigadirja njegovim ukazom je Maister skupaj s stotnikom Edvardom Vaupotičem ukrenil vse, da je meljska vojašnica prešla v roke slovenskih vojakov. Nato je odšel v Narodni dom. Želel je izdati navodila slovenskim vojakom tudi v drugih enotah

in vojašnicah. »Zato sem prosil,« je pozneje poročal Maister, »tajnika Voglarja, naj razpošlje k polkom ljudi, ki bi privedli vsaj po enega slovenskega častnika ali podčastnika v Narodni dom. Profesor Voglar je izdal zadevna naročila dijakom, ki jih je bilo precej na dvorišču. Izbrani so oddirjali vsi ponosni kot 'prvi jugoslovanski mariborski kurirji' [poudaril R. M.], kakor sem jih pozdravil jaz.« V Narodnem domu so Verstovšek, Rosina in Fran Voglar izročili Maistru slovito listino s svojimi podpisi v imenu Narodnega sveta. Z njo je prejel poveljstvo nad vojaštvom v Mariboru, vrhovno poveljstvo na vsem območju južne Štajerske in vsa pripadajoča pooblastila, hkrati pa tudi povišanje v vojaški čin generala. Ko so se kurirji vrnili, se je izkazalo, da »z uspehom samo profesorja Voglarja sin, ki je privedel Slobodnika in dva njegova tovariša podčastnika«, kakor je navedel Maister (Zbornik 1979: 18). O tem je pisal v svojem poročilu tudi topniški podčastnik (ognjičar) Jožko Slobodnik (Zbornik 1988: 266), ki je nato po generalovem navodilu z zavedno pomočjo slovenskih vojakov prevzel poveljstvo in orožje v topniški vojašnici v Magdalenskem predmestju na desnem bregu Drave.

Maister je poročal tudi o poskusu, da bi s prostovoljci okrepili vojaško stražo na glavnem kolodvoru, ki je morala krotiti nasilneže iz transportov s fronte proti Avstriji (Zbornik 1979: 25–26). Telefoniral je tajniku Voglarju, »naj zbere vse može, ki so se svoj čas prijavili k mariborski Narodni straži«. Voglar »je po mestu razposlal vse svoje kurirje, ki se jim je po dvournem iskanju posrečilo iztakniti in pripeljati v Narodni dom blizu 20 mož«. Žal pa so vsi ti možje kmalu pobegnili in se tako izognili narodni stražni službi.

V obeh spominskih zbornikih je omenjen še en pomemben dogodek, ko so se izkazali dijaki – kurirji.<sup>7</sup> General Maister je po svoji presoji in s podporo mariborskega Narodnega sveta izdal 9. novembra ukaz o mobilizaciji na Spodnjem Štajerskem. Jože Malenšek, ki je bil 1. novembra imenovan za poveljnika prve stotnije nove slovenske vojske, je napisal, da so lepake raznašali posebni kurirji, večinoma dijaki (Zbornik 1988: 260–261). Moj oče Vladimir je vse življenje z občudovanjem govoril o generalu Maistru in ostajal zvest njegovemu narodno-osvobodilnemu izročilu, zato je v času nacistične okupacije na Štajerskem med drugo svetovno vojno redno sodeloval s partizanskimi obveščevalci. Ko je jeseni 1945 na Prihovi blizu Slovenskih Konjic poskrbel za obnovitev ljudske šole, je v svojem razredu, kjer so bile zasilne klopi natrpane s šolarji starejših letnikov, nalepil na stenski časopis ob slike iz časa partizanskega boja in osvoboditve tudi Maistrov portret, namreč svoj vse dotlej hranjeni izrezek iz nekega predvojnega časopisa. Šolski nadzornik, še skoraj mladenič, je bil ob svojem obisku začuden, toda po očetovem zavzetem pojasnilu odločitvi za Maistra ni ugovarjal.

<sup>7</sup> O tem je bilo doslej znanega zelo malo in tudi v literaturi o mariborskih dijakih-kurirjih ne najdemo posebnih zapisov (op. Marjana Toša).

*In če se vrnem med podatke o letu 1918, moram reči, da izbira Frana Voglarja za tajnika Narodnega sveta ni bila neutemeljena odločitev. Po iztrganju Maribora iz neslovenskih rok je bil zelo dejaven pedagoški, kulturni, politični in časnikarski delavec. Leta 1919 je, na primer, sodeloval pri ustanovitvi mariborskega Slovenskega narodnega gledališča. Naš družinski ponos vsebuje vsa doslej omenjena dejstva. In moj sin Matjaž, ki se nepoklicno ukvarja z zgodovino vojn in vojsk, se je že zdavnaj in še temeljiteje od mene poučil o Maistrovem boju v letih 1918 in 1919.<sup>8</sup>*

Zanimivo je tudi spominjanje Dušana Voglarja na čas, ko je oktobra 1973 na TV Ljubljana postal odgovorni urednik enote Kulturno umetniški program. Ta funkcija ga je še posebej povezala z Maistrom, in to s skrajno neprijetnim dogajanjem, ki ga je hkrati navdalo z razočaranjem. Tako se spominja teh časov:

*Začelo se je že pred mojim prihodom na televizijo. Fran Žižek, ugledni štajerski gledališčnik, pred 2. svetovno vojno avantgardist na Ptuj, po vojni zaslužen za rast mariborskega gledališča in rojstvo Borštnikovih srečanj, pa tudi pionir slovenskega dramskega, opernega in dokumentarnega televizijskega programa ter v letih 1967–1977 zaposlen na televiziji kot režiser, je leta 1970, kakor je pozneje opisal (Žižek 1995: 173–174), predložil televizijskemu dramskemu uredništvu zasnovo nadaljevanke Kralja Matjaža dan, to je nadaljevanke o Rudolfu Maistru. Po njegovem sinopsisu naj bi obsegala 14 epizod. Iz Žižkovega citiranja je razvidno: Janez Menart je v svojem poročilu o zasnovi pojasnil, da se je Žižek seznanil z obsežno literaturo, arhivskimi viri in poročili o Maistru in obravnavanem dogajanju, ter navedel, da se dramsko uredništvo TV na podlagi sinopsisa »zaveda velikega, zdravega aktualno političnega učinka, ki bi ga imela nadaljevanke 'Kralja Matjaža dan', in pa dokumentarno umetniške kvalitete, ki bi jo predstavljala«, ter se zavzema za snemanje. Ne nameravam polemizirati z Žižkovim opisom nadaljnjih dogodkov, po katerem naj bi neimenovani novi vodja umetniškega programa »projekt kratko malo postavil na hladno« (Žižek 1995: 174). Moram pa navesti tisto, česar se spominjam iz svojega dela in česar Žižek ni omenil. Z Žižkovo zamisljo za nadaljevanke o Maistru sem se prvič srečal dobri dve leti pred 60. obletnico bojev za Maribor. Nisem se obotavljal in tudi Saša Vuga, urednik dramske redakcije, se ni: oba sva zamisel podprla. Snemanje nadaljevanke sva čutila kot nesporen dolg slovenske televizije – Vuga*

<sup>8</sup> Dušan Voglar, Družinski spomin, rokopis 2018, kopijo hranita dr. Fanika Krajnc Vrečko, Zavrh, in dr. Marjan Toš, Lenart. V bojih za Štajersko in Koroško je sodelovalo mnogo mariborskih učiteljskih inštitucij, kar je bila tudi posledica velikega ugleda, ki sta ga med dijaki uživala prof. Fran Voglar in prof. Karel Verstovšek. O Voglarjevi angažiranosti v procesih narodne osvoboditve Štajerske in Maribora pišejo tudi spominske publikacije mariborske I. in III. gimnazije; prva ob 170-letnici izobraževalne tradicije, druga pa ob 150-letnici delovanja.

tudi zato, ker je njegov oče bil Maistrov borec, kakor je s ponosom pojasnjeval. Zasnovo sva sprejela, z zadržkom le glede števila epizod.

Žižek, ki je bil očitno bolj obveščen tudi o nekih drugačnih mislih o Maistru, se je odločil za korak, na kakršnega pri svojem urednikovanju nikoli nisem niti pomislil. Navezal je stik z vplivno konservativno partijsko funkcionarko Lidijo Šentjunc, ki je v tistem času med drugim vodila pri CK ZKS komisijo za zgodovino. Z njo je Žižek sodeloval v letih 1970 in 1971 pri svoji televizijski politično-zgodovinski dokumentarni nanizanki *Teh naših petdeset let*, ki naj bi obsegala obdobje 1918–1968, toda se je na zahtevo Lidije Šentjunc, članice uredniškega odbora nanizanke, končala pri letu 1950. Glede igrane nadaljevanke o Maistru je nato Žižek sam nama z Vugo pojasnil, da ji Lidija Šentjunc nasprotuje. Tudi direktor TV Dušan Dolinar mi je, očitno na podlagi kakega telefonskega klica, sporočil, da je Lidija Šentjunc zoper pripravljanje nadaljevanke, češ da je Maister nastopal zoper proletariat in da je dal ustreliti dva uporna slovenska vojaka. Po uporuh vojakov 22. julija 1919 v Mariboru je namreč s podpisom potrdil sodbo vojaškega naglega sodišča.

Pojasnilo Lidije Šentjunc, zakaj nasprotuje načrtovani televizijski nadaljevanke, je povzelo očitke, kakršni so bili takrat glede zgodovinske vloge generala Maistra uveljavljeni med nekaterimi partijskimi funkcionarji, tako prestolniškimi kakor tudi pokrajinskimi. Ti politični izmisleki – ne mogli bi jim reči teze – so izvirali iz pristranskega, preozko ideološkega nabora dejstev, pogosto iztrganih iz zgodovinske stvarnosti in časovnega konteksta. Vse skupaj je bilo posledica dvojega. Na eni strani preveč enostranskega upoštevanja zlasti razlag zgodovinarja Metoda Mikuža (Mikuž 1965; prim. Švajncer 2014: 30 isl.). Na drugi strani pa premajhnega upoštevanja predvsem razprave Lojzeta Ude (Ude 1961) ter poročil Maistra in drugih udeležencev dogajanja, ki so bila objavljena pred 2. svetovno vojno ali pa po njej. Hkrati ravnanje partijskih funkcionarjev leta 1958, zlasti prepoved že za tiskanje pripravljenega spominskega zbornika, o čemer poroča Janez J. Švajncer (Zbornik 1988: 10 isl.; Švajncer 2014: 23 isl.), nazorno omogoča sklepanje, da je bila že takrat – pravzaprav: še takrat – trdo uporabljena nepravilna sodba o Maistrovih dejanjih.

Pri tem sta bili s pomanjkljivim presojanjem stvarnosti leta 1918 in 1919 – lahko bi celo rekli: s pomanjkljivo uporabo marxovske metode – odrinjeni, na primer, dejstvi, da so nemškoavstrijski železničarji s svojimi stavkami pred vsemi ekonomskimi željami (tem je bilo brez oklevanja ugodeno) zahtevali ohranitev uradovanja na železnici v nemščini in da so s stavkovnim onemogočanjem pretoka transportov vojaštva, ki se je novembra vračalo s fronte, zelo ogrožali varnost Maribora in drugih naselij ob progi (gl. Maistrovo poročilo, Zbornik 1978: 53–62). Omalovaževana so bila tudi tri nadaljnja dejstva. Prvič, da so med železniškimi delavci bili v večini sicer sinovi slovenskih staršev, ki pa – razen izjem – niso bili narodno zavedni in so se podrejali nemškoavstrijski

socialnodemokratski organizaciji, in da je zato bila že železničarska stavka decembra 1918 organizirana kot nemškonacionalistična podpora zahtevi po vključitvi slovenskega ozemlja v Nemško Avstrijo (gl. Ude 1961: 123 isl.). Drugič, da je veliko zborovanje na mariborskem Glavnem trgu 27. januarja 1919 imelo izključno enak, celo z vsenemškimi in velikonemškimi gesli, velikonemško glasbo, rdeče-črno-rumenimi trakovi in zastavami dopolnjen politični smoter in da se je takemu namenu znova pridružilo tudi tisto mariborsko delavstvo, ki se je po odločitvi vodij nemškoavstrijske socialnodemokratske organizacije množično udeležilo zborovanja (gl. Ude 1961: 135 isl.). In tretjič, da so vojaki, ki so varovali Rotovž, začeli streljati zato, ker jih je množica, ki je pred tem napadla in pretepla slovenskega policijskega komisarja Senekoviča, prisilila v samoobrambo, in sicer so streljali najprej v zrak in šele nato v množico. Tudi podatke o tem je navedel Lojze Ude leta 1961, mdr. na podlagi poročila Maksa Poharja (gl. Zbornik 1988: 339 isl.; Švajncer 2014: 126 isl.). Omenjam še preprečitev televizijske dokumentarne in umetniške upodobitve Maistra in odstranitve njegovega bronastega doprsnega kipa leta 1978 iz preddverja v mariborski občinski hiši. V njej je namreč bilo leta 1918 okrajno glavarstvo, Maister pa je nekaj njenih prostorov prejel za slovensko vojaško poveljstvo in z balkona svoje pisarne 1. novembra izobesil slovensko tribarvnico. Sklep mariborskih političnih funkcionarjev, da vržejo podobo bojevnika za slovensko Štajersko in Koroško iz te stavbe, je bil posledica ostrega očitka, kakršnega je na rovaš Maistra mimogrede izrekel Sergej Kraigher med obiskom v Mariboru (Švajncer 2014: 107 isl.). Sergej Kraigher, soproj Lidije Šentjunc, je takrat opravljal najvišjo funkcijo v Sloveniji: bil je predsednik Predsedstva Socialistične republike Slovenije. Spustiti se v kakršnokoli razpravljanje z Lidijo Šentjunc o načrtovani televizijski nadaljevanji ni imelo smisla. Čeprav sem takrat že dobro poznal podatke iz leta 1961 objavljenega članka Lojzeta Udeta. Nasprotni dokazi ne bi ničesar dosegli. Tako je po svojih izkušnjah vedel Fran Žižek in tako je menil tudi direktor Televizije Ljubljana Dušan Dolinar.

Minuti je moralo desetletje. Za 70. obletnico začetka Maistrovega boja je uveljavljeni radijski in televizijski dramatik Saša Vuga iz svojega iskrenega prepričanja o veličini generala Maistra napisal televizijsko dramo Maistrova najdaljša mariborska noč. Na enem najinih nenapovedanih srečanj, kajti od leta 1985 nisem več delal na televiziji, mi je z zanj značilnim žarom brž povedal, česa se je naposled lotil. Dramo je gradil na dveh zares dramatičnih in odločilnih Maistrovih dejanjih: na prevzemu poveljstva 1. novembra in na razorožitvi Schutzwehra v noči z 22. na 23. november. Prvič je bila predvajana 24. aprila 1989.<sup>9</sup>

<sup>9</sup> Dušan Voglar, Družinski spomin, rokopis 2018, kopijo hranita dr. Fanika Krajnc Vrečko, Zavrh, in dr. Marjan Toš, Lenart. V besedilu smo pustili tudi njegovo citiranje literature, ki jo sicer navajamo na koncu tega pripevka.

Po ustanovitvi nove jugoslovanske države, Kraljevine SHS, je bil Voglar poslanec JDS v začasem Narodnem predstavništvu v Beogradu (1919–20). Kot poslanec se je vsako nedeljo pripeljal domov v Maribor in prirejal številne shode in sestanke. Bil je član mestnega šolskega sveta, kasneje zelo vnet in delaven občinski odbornik. Več let je uspešno vodil krajevno organizacijo JDS v Mariboru in bil član njenega Izvršnega odbora v Ljubljani. Izvoljen je bil tudi za člana mariborskega načelstva in je veliko storil za razširjanje demokratičnih idej v mestu. Bil je odgovorni urednik liberalnih dnevnikov Mariborski delavec (1919–1920) in Tabor (1920–1921). Sodeloval je pri ustanovitvi Mariborske tiskarne (1919) in SNG Maribor. SNG je bil ustanovljen 27. septembra 1919, ko je bila na odru tudi prva predstava in sicer uprizoritev drame Tugomer v režiji Hinka Nučiča. Nučiča so povabili v Maribor predstavniki Dramatičnega društva, med njimi tudi Fran Voglar. Udeležil se je razgovora z njim v Ljubljani, kamor je odpotoval skupaj s Karlom Kodermanom. Nučiča sta obiskala ravno v času, ko se je ta nameraval odpraviti iz Ljubljane v Zagreb. Uspela sta ga pregovoriti, da naj prevzame vodenje SNG v Mariboru. Nučič se ni veliko obotavljal in je odpotoval z njima v Maribor in takoj prevzel vodenje nove kulturne ustanove. Fran Voglar je bil tudi predsednik sveta mariborske Mestne hranilnice. Ukvarjal se je tudi s pedagoškimi spisi in napisal članek *Die Helenasage in der griechischen Dichtung* (Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums Mrb, 1914), knjižico *Prvi pouk v slovenskem jeziku za Nemce*, I. Vaje (1920), skripta za slovensko slovnico in literaturo za pedagoške predmete, ker je po vojni primanjkovalo učbenikov.<sup>10</sup>

Njegova rojstna hiša v Nadbišču nad Voličino v Slovenskih goricah ne stoji več.<sup>11</sup> Domačini se družine Voglar le še bežno spominjajo, še najbolj

<sup>10</sup> Rojstne matice ž. Sv. Rupert (DAS); podatki sina Vladimirja Voglarja (Lj.); izv. gimn. Št. Pavel, klas. gimn. in realke Mrb; Stalež šolstva ... (1923); J 1925, št. 242; Tabor 1925, št. 237; P. Strmšek, Dramat. društvo v Mrbu, 1928, 16; isti, Maribor za svoje dijaštvo, 1929, 22–3 (s sliko); Spominski zbornik ob 60–letnici bojev za severno mejo 1918–1919, 1979, 18–9; D. Moravec, Slov. gledališče od vojne do vojne, 1980, 151. Voglarjev vnuk Dušan Voglar je objavil podatek, da se je Franov oče na stara leta odselil od družine in prebival v stari zidanici, kjer si je čez čas sam vzel življenje. Žal ne navaja lokacije te zidanice in tudi ne načina samomora (prim. Pismo Dušana Voglarja Faniki Krajnc Vrečko z dne 5. marca 2019. Kopijo hrani avtor tega sestavka).

<sup>11</sup> V nekaterih zapisih je navedba, da se je Fran Voglar rodil v Črmljenšaku, kar pa ne ustreza resnici. Kronisti so očitno zamenjali ti dve vasi nad Voličino, ki se je včasih imenovala po farnem zavetniku sv. Rupertu Sveti Rupert v Slovenskih goricah. V tamkajšnji župnijski cerkvi je bil Fran tudi krščen. Voglarjev vnuk Dušan Voglar je v zvezi z rojstnim krajem deda Frana v korespondenci z dr. Faniko Krajnc Vrečko zapisal: »Kar se tiče rodbine Voglar iz Nadbišeca ne vem o tem nič povedati, ker nisem o tem nikoli nič slišala (navaja sestrčna Mira), da bi v tem kraju (Nadbišec) živela rodbina Voglar. Moj pokojni oče, ki ga vi imenujete Martinek Voglar, bi zagotovo vedel, a žal se je že preselil v večnost.«

njegovega sina Zlatka Voglarja, ki je bil zdravnik in katerega družina se je med drugo svetovno vojno zaradi bombardiranja Maribora zatekla iz mesta ob Dravi k Martinu Voglarju v Nadbišec. Franov pokojni sin Vladimir Voglar (1903–1990) je bil učitelj. Najbolj je znan njegov vnuk Dušan Voglar, urednik, literarni zgodovinar, prevajalec in dramaturg. Rodil se je 29. januarja 1936 pri Sv. Kunigundi (danes Gorenje) nad Zrečami na Pohorju.<sup>12</sup>

Franjo Voglar<sup>13</sup> se je v narodno-politično življenje vključil že pred prvo svetovno vojno v Celju, zlasti pri celjskem pevskem društvu. Nekaj let je služboval na celjski gimnaziji, kjer je bil cenjen in spoštovan pedagog. Veliko časa je posvetil udejstvovanju v celjskem javnem življenju in kot goreč slovenski narodnjak v Celju pustil kar nekaj sledi. Z bogatimi izkušnjami, ki jih je pridobil v javnem udejstvovanju v Celju, se je lahko po preselitvi v Maribor brez problemov kmalu uveljavil tudi v mestu ob Dravi. Postal je eden od stebrov Narodnega sveta in »administrativna« Maistrova desna roka. Aktivno je deloval kot predsednik Dramatičnega društva Maribor in poskrbel, da se je kljub vojnem času v mestu odvijalo nekaj kulturnih prireditev. Dramskih predstav sicer ni bilo, zato pa je Voglar organiziral pevske zборе in njihove koncerte, ki so bili edine kulturne prireditve v mestu. Delo v Narodnem svetu v prevratnem času je bilo izredno naporno in je tudi pri Voglarju pustilo posledice. Čeprav se je kmalu po ustanovitvi prve jugoslovanske države, Kraljevine SHS,

---

Znova sem govoril s svojo sestrično Miro, hčerko Franovega sina Zlatka. Zatrnila mi je, da je med vojno z materjo in pravkar rojeno sestrico nekaj časa živela v Nadbišecu, najprej pri Vinku Voglarju (v neki zelo stari hiši) in nato pri njegovem bratu Martineku (v novejši hiši). Martinek je bil približno enake starosti kakor sinovi Frana Voglarja. Moj oče (rojen 1903) se je, ko smo živeli v Rušah kmalu po vojni, srečeval z Martinekom kakor z bližnjim sorodnikom. Možno bi torej bilo, da je bil Fran brat Martinekovega (in Vinkovega) očeta. Če bi ne bilo neke sorodstvene, bratranske bližine, bi Franov sin Zlatko ne prosil Vinka in Martineka, naj dasta zatočišče njegovi družini.

Nakazuje se torej pot: Najprej pogledati v matrike, ki so zanesljivo shranjene v mariborskem škofijskem arhivu, in razvozlati sorodstvene vezi. Morda je Vinko prevzel staro domačijo Voglarjev, Martinek pa si je sezidal novo hišo. Če bi bilo to verjetno (kako dokazati?), bi bilo treba najti lokacijo Vinkove hiše – torej lokacijo, na kateri zanesljivo zdaj stoji kaka nova stavba. Prepričan sem, da so v Nadbišecu vendarle živeli Voglarji, ki so tam dobili sina Frana.

<sup>12</sup> Župnijska cerkev svete Kunigunde na Gorenju nad Zrečami, ki je v pisnih virih prvič omenjena leta 1391, stoji na izredno ugodni višinski razgledni točki (748 m nadmorske višine), od koder je viden razgled po vsej dolini vse tja do Boča, Donačke gore, z množstvom sosednjih cerkva, vasi in drugih gora. Od prvotne lesene cerkve je v cerkvi sv. Kunigunde ohranjen le mogočen zvonik iz prve polovice 14. stoletja, ki je bil nekoč odmaknjen od nje, ladjo in prezbiterij pa naj bi pozidali v drugi polovici tega stoletja. Cerkev ima pet oltarjev. Glavni oltar je posvečen zavetnici župnije cesarici Kunigundi, ki je bila za svetnico razglašena leta 1200, slika na platnu pa prikazuje svetnico v njeni »ognjeni« preizkušnji.

<sup>13</sup> V dobršnem delu literature in v časopisnih poročilih je uporabljeno tudi ime Franjo Voglar.

umaknil iz aktivnega političnega življenja in deloval kot profesor in ravnatelj, je bil na neki način še vedno vključen v mnoge mestne aktivnosti. A počasi ga je vse bolj načenjalo zdravje in 16. oktobra 1925. leta ga je med poukom zadela kap. Nezvestnega so takoj odpeljali v mariborsko bolnišnico. Tam se je za hip še zavedel, kmalu spet padel v nezavest in umrl.<sup>14</sup> Pogreb je bil 19. oktobra 1925 leta izpred Mestne hranilnice na Slomškovem trgu. Udeležili so se ga številni Voglarjevi sodelavci, prijatelji in predstavniki mariborskega javnega, kulturnega in političnega življenja. Ob njegovi smrti je bilo v mariborskem dnevnem časopisju objavljenih veliko osmrtnic ustanov, v katerih je aktivno deloval. Osmrtnico je objavila tudi njegova soproga Marija ter otroci Milko, Srečko, Vladimir, Zlatka in Jerica. V nekrologih ob Voglarjevi smrti so pisci izpostavljali njegovo slovensko narodno pokončnost, sodelovanje v prevratnih dogodkih in izredno požrtvovalno delovanje v funkciji tajnika Narodnega sveta za Štajersko. *»Zgodovina bo postavila pokojnika med prve sinove naše domovine, med one, ki so se v tihem, skromnem, a tem uspešnejšem delu si postavili trajni spomenik hvaležnosti med svojim ljudstvom«*.<sup>15</sup> Časopisi so izpostavili predvsem Voglarjevo vztrajnost in delovno marljivost in ocenili, da je bil *»ravnatelj Voglar mož tihega, vztrajnega dela, ki je v Mariboru stopil v ospredje ob prevratu, ko je bil tajnik Narodnega sveta za Štajersko«*.<sup>16</sup> Čeprav iz Voglarjeve biografije ni mogoče razbrati kakšnih posebnih zapisov o njegovi bolezni, je očitno bolehal dalj časa. To so zapisali tudi v Mariborskih novicah in pripisali, da je *»gospod Voglar že dalj časa bolehal na srcu in mu je nit življenja prekinila možganska kap«*.<sup>17</sup>

Njegovemu spominu so se letos poklonili tudi v domačem, lokalnem okolju, in to v okviru 34. Maistrovih prireditev na Zavrhu. Voglar namreč ni zanikal svojega podeželskega porekla, čeprav se v rojstni Nadbišec ni pogosto vračal.

## VIRI IN LITERATURA

*Dragi Maister, na te mi bo spomin* (ur. Aleš in Barbara Arih), Domovinsko društvo generala Rudolfa Maistra Maribor. Maribor 2018.

*Enciklopedija Slovenije*, zv. 7. Ljubljana 1993.

Korespondenca Dušan Voglar – Fanika Krajnc Vrečko, rokopisi 2018 – 2019, hrani F. K. Vrečko, Zavrh.

<sup>14</sup> *Nova doba Celje*, VII., št. 116, str. 2, Celje, 20. 10. 1925.

<sup>15</sup> *Ibid.* In *Tabor*, VI., št. 237, str. 9, Maribor, 1925.

<sup>16</sup> *Straža (Naša Straža)*, I., št. 100, Maribor, 19. 5. 1925.

<sup>17</sup> *Nova Doba Celje*, VII., št. 116, str. 2, Celje, 20. 10. 1925 in *Mariborske novice*, št. 45, str. 3, Maribor, 20. 10. 1925.

Metod Mikuž, *Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917–1914*. Ljubljana 1965.

Tone Partljič, Maribor in gledališče: Razmišljanje o mariborski gledališki zgodovini. *100 let Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru: drama, opera, balet*. Urednik Vili Ravnjak. Maribor 2019, str. 52–69.

Vlasta Stavbar, *Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1914–1918*. Maribor 1998.

Pavel Strmšek, Dramatično društvo v Mariboru. *Prispevki k naši politični in kulturni zgodovini v dobi 1909–1919. Ponatis Časopisa za zgodovino in narodopisje XXIII*. Maribor 1928.

Janez J. Švajncar, *General Rudolf Maister: Zamolčano*. Logatec 2014.

Lojze Ude, Boj za Maribor in štajersko Podravje I. 1918/19. *Zgodovinski časopis*, letnik 15, 1961 str. 65–156.

Dušan Voglar, Družinski spomin, rokopis. Ljubljana 2018.

Zbornik 1979: *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919*. Maribor: Zveza prostovoljcev – borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, Klub koroških Slovencev, Sklad Prežihovega Voranca v Mariboru.

Zbornik 1988: *Boj za Maribor 1918–1919: Maistrov zbornik*. Maribor 1988.

Fran Žižek, *Čarobno ogledalo*. Maribor 1995.

## FRAN (FRANJO) VOGLAR, A SECRETARY OF THE NATIONAL COUNCIL, A TEACHER, AND A NATIONAL-POLITICAL WORKER

### Summary

Fran (Franjo) Voglar, a politician and a teacher, was born on 5<sup>th</sup> October 1877 in Nadbišec near Voličina in Slovenske gorice. His parents, Vid in Ivana, born Kocbek, were farmers. He died on 17<sup>th</sup> October 1925 in Maribor. He went to a primary school in Spodnja Voličina and a grammar school in Maribor (1890–1899). In 1904, he successfully finished the study of classical philology and Slavistics in Vienna (1899–1903). He was a supplement teacher in a general high school in Celje (1903–1905) and Sankt Paul in Lavanttal (1906–1912), afterwards professor in a general high school (1912–1921) and in a grammar school (1917 – 1918) in Maribor, and from 1922 until his death a principal of the college of education for women. He started with his national-political activities in Maribor during World War I and had contacts with many patriots from Styria. He was the president of the Drama society in Maribor and because they were not able to perform during the war, he established a choir. He collected signatures for the May declaration (1917) and in January 1918 he organised a meeting of the Yugoslav Democratic Party (JDS). In September 1918, he became a member of the National Council and was its secretary. He performed his duties exemplary and was one of the strongest supporters and faithful colleagues of General Maister.

After the establishment of the Yugoslav state, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, he was a representative of the JDS in the temporary National representative body in Belgrade (1919 –1920). As a representative, he often came back to Maribor and organised numerous meetings and gatherings. He was a member of the city school council and later a very eager and hardworking municipal committee member. Voglar successfully ran the local organisation of JDS in Maribor and was a member of its executive board in

Ljubljana. He was also appointed as a member of the Maribor head office and was active in spreading democratic ideas in the city. He was also editor-in-chief of Maribor liberal daily newspapers *Mariborski delavec* (1919–1920) and *Tabor* (1920–1921). He participated in establishing Mariborska tiskarna (1919) and the Slovene National Theatre Maribor. His part in establishing the Slovene National Theatre in the city by the river Drava was much bigger than he was until now given credit for. He was also the president of the City Savings Bank council.

Even though he withdrew from active political life shortly after the establishment of the first Yugoslav state, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, he was still active as professor and principal and was also part of different city arrangements. Unfortunately, he got sick and had a stroke on 16<sup>th</sup> October 1925 during teaching a lesson. He died in the Maribor hospital the next day, September 17<sup>th</sup> 1925. Prof. Voglar was a sincere Slovene patriot, who never exposed personal merits and never wanted any special privileges. General Maister esteemed him highly, for he was loyal to the great cause that happened after the overthrow in 1918, i.e. after the national liberation of Maribor and the whole Slovene Styria.

## **FRAN (FRANJO) VOGLAR, SEKRETÄR DES NATIONALEN AUSSCHUSSES FÜR DIE STEIERMARK, LEHRER UND NATIONALPOLITISCHER AKTIVIST**

### **Zusammenfassung**

Fran (Franjo) Voglar war Politiker und Lehrer. Er wurde am 5. Oktober 1877 in Nadbišec bei Voličina in Slovenske gorice/Nadwischetz bei Wellitschen in den Windisch Büheln dem Bauer Vid und seiner Ehefrau Ivana, geboren Kocbek, geboren und er starb am 17. Oktober 1925 in Maribor/Marburg. Die Grundschule besuchte er in Spodnja Voličina/Unterwellitschen, das klassische Gymnasium in Maribor/Marburg (1890–1899). 1904 beendete er erfolgreich sein Studium der klassischen Philologie und Slawistik in Wien (1899–1903). Er lehrte an Gymnasien in Celje/Cilli (1903–1905) und Sankt Paul in Lavanttal (1906–1912), danach war er Professor in Maribor/Marburg am klassischen Gymnasium (1912–1921) und in der Realschule (1917–1918). Von 1922 bis zu seinem Tod im Jahr 1935 war er Direktor der Lehrerbildungsanstalt für Frauen. Nationalpolitisch wurde er aktiv in Maribor/Marburg während des Ersten Weltkrieges und er hatte Kontakte mit zahlreichen steirischen Patrioten. Er war Leiter des Dramavereins in Maribor/Marburg und da man während des Krieges keine Vorstellungen durchführen durfte, gründete er einen Chor. Er sammelte Unterschriften zur Unterstützung der Mai-Deklaration (1917) und im Januar 1918 organisierte er die Versammlung der Jugoslawischen Demokratischen Partei (JDS). Im September 1918 wurde er Mitglied des Nationalrates für die Steiermark und übernahm die Aufgaben des Sekretärs, die er musterhaft erledigte und auch sonst war er als einer der hingebungsvollsten Unterstützer und Mitarbeiter des General Maister aktiv.

Nach der Gründung des jugoslawischen Staates, des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen, war er Abgeordneter der Jugoslawischen Demokratischen Partei in der temporären Nationalvertretung in Belgrad (1919–1920). Als Abgeordneter kam er oft nach Maribor/Marburg zurück und organisierte zahlreiche Versammlungen und Sitzungen. Er war Mitglied des Stadtschulrates, später auch eifriger und fleißiger Gemeinderat. Mehrere Jahre leitete er erfolgreich die lokale Organisation der Jugoslawischen Demokratischen Partei in Maribor/Marburg und war Mitglied des Exekutivrates in Ljubljana/Laibach. Voglar wurde auch Mitglied der Mariborer/Marburger Verwaltung und war aktiv in Verbreitung demokratischen Ideen. Er war Chefredakteur der liberalen Tageszeitungen

Mariborski delavec (1919–1920) und Tabor (1920–1921). Er war bei der Gründung von Mariborer/Marburger Druckerei (1919) und vom Slowenischen Nationaltheater Maribor dabei. Sein Anteil bei der Gründung des slowenischen Theaters in der Stadt an der Drau war viel größer als ihm bis jetzt anerkannt wurde. Er war auch Vorsitzender der Mariborer/Marburger Stadtparkasse. Obwohl er bald nach der Gründung des ersten jugoslawischen Staates, des Königreichs von Serben, Kroaten und Slowenen sich aus dem aktiven politischen Leben zurückzog, war er weiterhin als Professor und Schuldirektor aktiv und nahm an vielen Aktivitäten in der Stadt teil. Leider wurde er krank und am 16. Oktober 1925 bekam er während des Unterrichts einen Schlaganfall. Am nächsten Tag, am 17. Oktober 1925 starb er im Mariborer/Marburger Krankenhaus. Prof. Voglar war ein aufrichtiger Patriot, er stellte seine persönlichen Verdienste nie in den Vordergrund und erwartete auch keine besonderen Privilegien. General Maister schätzte ihn sehr, da er der großen Sache, die sich nach dem Umbruch im Jahr 1918 ereignete, d. h. der nationalen Befreiung von Maribor/Marburg und ganz Steiermark treu war.